

Ландшафт. Геосистема. Мадании ландшафт жана алардын туризмдеги ролу



1. Географиялык катмар (айлана чөйрө)
жөнүндө түшүнүк
2. Геосистема жөнүндө түшүнүк
3. Ландшафт жөнүндө түшүнүк
4. Ландшафтын мыйзам
ченемдүүлүктөрү
5. Табигый ландшафт
6. Антропогендик ландшафт

1. Географиялык катмар

(айлана чөйрө) жөнүндө түшүнүк

Ландшафт географиялык катмардын (айлана чөйрө) бир бөлүгү.

Географиялык катмар жер бетинде зат жана энергия алмашып, өз ара байланышта болгон бирдиктүү материалдык система катары камтыган Жердин өзгөчө катмары. Башкача айтканда бул айлана чөйрө.

Географиялык катмар (айлана чөйрө) Жердин башка геосфераларынан катмарда сиңирилип, анын жылуулук энергиясына айланат, ал энергиянын жардамы менен абада, сууда, жердин бетинде көптөгөн кубулуштар айырмаланып бир эле учурда агрегаттык абалы ар түрдүү (катүү,

Географиялык катмарда (айлана чөйрөдө) гана чөкмө тектер, топурак кыртышы калыптанат, тиричилик пайда болуп, ал эбегейсиз көп түрдүү формада өнүгүп жатат.) бири-бирине көз каранды болушат, бири-бирин шарттайт.

Ар түрдүү нерселерден турса (аба, суу, тоо тек, өсүмдүк, жаныбар, топурак кыртышы) дагы географиялык катмар бирдиктүү материалдык система.

Системанын бирдиктүүлүгү анын ар түрдүү бөлүктөрүнүн ортосундагы өз ара байланыштардын негизинде пайда болот: системанын бир бөлүгүндө өзгөрүү пайда болсо ага байланыштуу башкалары да өзгөрүүгө дуушар болот.

Геосистема жөнүндө түшүнүк.

1963-жылы академик В.Б.Сочава «географиялык система» (кыскача геосистема) деген түшүнүктү сунуштаган.

Геосистема өтө кеңири түшүнүк. Мисалы, бир дарыя өзүнүн куймалары менен дарыя системасы, ал жер бетинде болгондуктан анын геосистема деп атоого толук негиз бар.

«Комплекс» латын тилинде «чырмалышуу», «система» грек тилинде «байланышуу» деген түшүнүк. Жаратылышта «комплекс» термини ар түрдүү компоненттердин биригүүсүн, айкалышын белгилесе, «система» эки же көп нерселердин ортосундагы байланыштарга басым кылат.

Байланыш бул нерселердин, кубулуштардын ортосундагы зат, энергия жана информация алмашуу. Ал берүүдөн (мисалы, Күндүн радиация таратышы), которулуудан (күн нурларынын жер бетине жетиши), кабыл алуудан (күн радиациясынын кургактыктын же суунун бетине сиңирилиши), иштетилип өзгөрүүдөн (электромагниттик кыска толкундардын – радиациянын жылуулукка айланышы) турат.

**Байланыш
системадагы ролу
боюнча оң жана терс
маанидеги болуп
бөлүнөт.**

Оң маанидеги каршы байланыш сырткы таасирдин натыйжалуулугун күчөтөт, система өнүгүп, өзүнүн алгачкы абалынан улам алыстап, бир багыттуу өзгөрөт.

Мисалга, көлдүн соолуп сазга айланышын алсак болот. Көлдүн суусунда алгач пайда болгон өсүмдүктөр өлгөндөн кийин сууда калып чирип сапропелге (суудагы чиринди) айланат, ал суунун өсүмдүктөр үчүн азыктуулугун жогорулатат, натыйжада кийинки жылы сууда өсүмдүктөр мурдагыдан кыйла көп өсөт, демек кийинки жылы суудагы сапропелдин өлчөмү көбөйөт да андан соңку жылы сууда өсүмдүктөр мурдагысынан көп өсөт, бул акыры жүрүп олтуруп көлдүн бетин чөп, камыш, балыр басып сазга айланышына алып келет.

Терс маанидеги каршы байланыш тескерисинче таасирдин натыйжалуулугун мүмкүн болушунча төмөндөтүп системанын стабилдешүүсүнө (туруктуу болушуна) өбөлгө түзөт. Терс маанидеги каршы байланыштын болушу системанын өзүн-өзү жөнгө салуу процессинин негиздеринин бири.

Мисалга, жырткыч (карышкыр, сүлөөсүн) менен алардын жеминин (коён, суур ж.б.) ортосундагы байланыштарды талдоого болот. Айрым жылдары коёндордун саны көбөйүп кетет, ал болсо жырткычтардын санынын да көбөйүшүнө алып келет (азык көп болуп бөлтүрүктөрдүн баары аман болот), натыйжада көбөйгөн жырткычтар коёндорду көп кармап жеп, алардын

В.Б.Сочава геосистемалардын ар түрдүү деңгээлдеги баскычтарынын үч негизги деңгээлин айырмалайт.

Эң жогорку деңгээл глобалдык (бүт планеталык) масштабдагы бир геосистема – географиялык катмардан турат. Экинчи деңгээл региондук (аймактык) көп сандаган баскычтарды (материк, сектор, өлкө, алкак, зона ж. у.с. Байтик өрөөнүнө чейин) камтыйт, алардын баары планеталык масштабдагы процесстердин (күн радиациясынын бирдей эмес таралышы, жер кыртышынын кыймылдары) натыйжасында калыптанышат.

Үчүнчү деңгээл локалдык, же В.Б.Сочава боюнча топологиялык (чакан деген мааниде) бир катар геосистемалар: суу жээгиндеги кум чайкаган, таштар топтолгон, бадал өскөн жерлер, суунун жайылмасы, кашаттуу тектирчеси, кокту-колоттор, дөбөлөр ж.у.с. Алардын калыптануусу жергиликтүү процесстердин, негизинен жаратылыш компоненттеринин өз ара аракеттеринин натыйжасы.

ЛАНДШАФТ ЖӨНҮНДӨ ТҮШҮНҮК

«Ландшафт» деген сөз немис тилинде «жердин көрүнүшү», француз тилинен келген «пейзаж» деген сөз сыяктуу. Акырындык менен «ландшафт» деген сөз кеңири таралып, ал жердин көрүнүшү эле эмес, жаратылыш комплекси деген маанини (мисалы тайга, талаа, тундра ландшафттары) билдирип калды. Ал эми физикалык географиялык термин катары илимге Л.С.Берг сунуштаган (1915-ж)

- Л.С. Берг ландшафтты белгилүү бир зонанын ичинде рельефи, климаты, топурак кыртышы менен өсүмдүктөрү гармониялык бирдикте болуп кайталанып турган жер бетинин бөлүктөрү катары аныктаган жана ага мисал катары токой зонасындагы карагай, кызыл карагай токойлорун, саздарды, дөбөчөлөнгөн кум жалдарды

Ландшафт

Н.А.Солонцев берген ландшафтын аныктамасы
(1962) төмөндөгүдөй:

ЛАНДШАФТ (нем. landschaft - аймак) - бул геологиялык түзүлүшү, рельефи, климаты бирдей жана геосистемалардын өзүнө мүнөздүү айкалыштарына ээ чакан аймак .

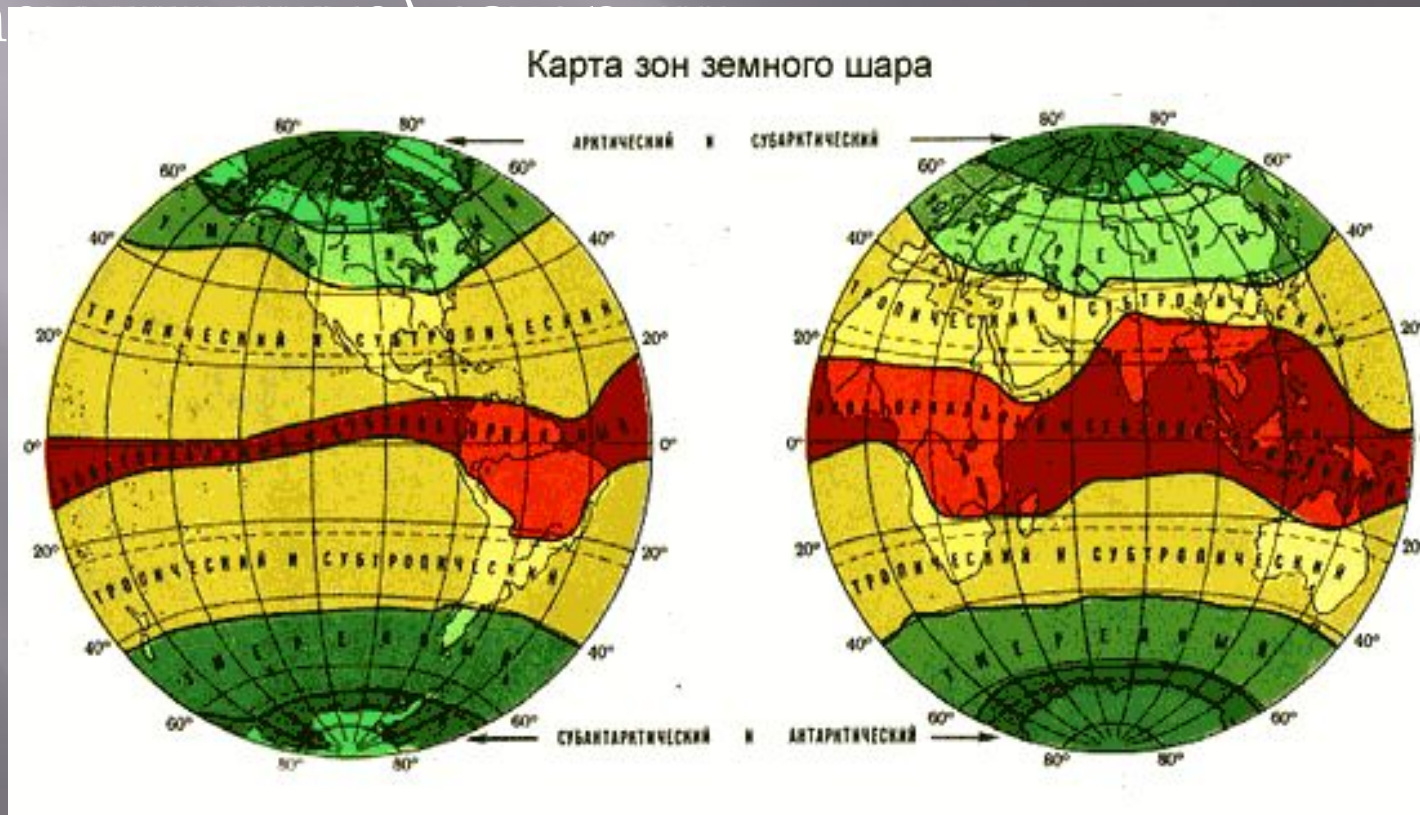
Ландшафттардын ээлеген аянттары ар кандай.

Ландшафтын таралуу мыйзам ченемдүүлүктөрү

- ▣ Зоналуулук
- ▣ Азоналуулук (бийиктик алкактуулук)

Географиялык зоналдуулук

- бул жаратылыш компонентеринин жана алардын айкалыштарынын (комплекстеринин), ландшафттардын кеңдик багытында-экватордон уюлдарды карай закон ченемдүү (белгилүү бир ыра



13 ПРИРОДА ЗЕМЛИ И ЧЕЛОВЕК
 СМЕНА ПРИРОДНЫХ ЗОН ОТ ПОЛЮСОВ К ЭКВАТОРУ

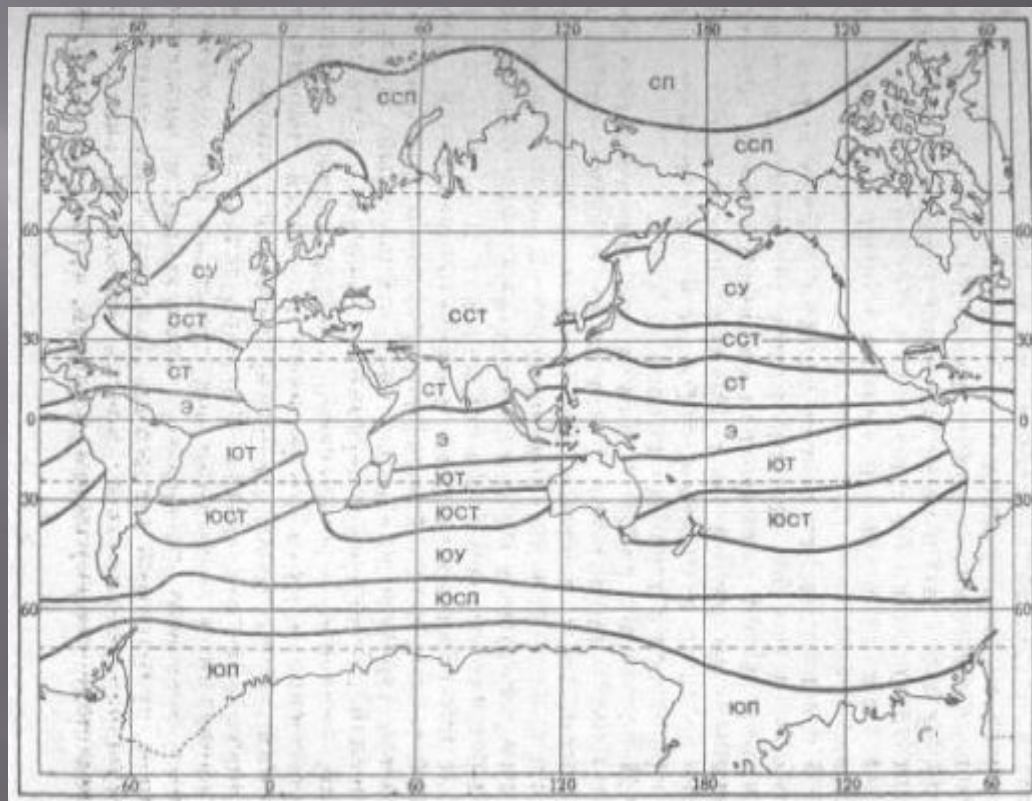


Зоналуулуктун негизги себеби-жердин шар сымал формасы жана ошого байланыштуу жер бетине тийген күн нурларынын бурчтарынын экватордон уюлдарды карай закон ченемдүү түрдө азайганы (90° тан 0° ка чейин) Ошол себептүү жер бетинин күн нурлары менен жылынышы да ошол багытта начарлайт (күн нурлары тик тийгенде аз аянтка жийылып көп түшсө, кыйгач тийгенде көп аянтка чачырап жайылып кетет).



Зоналуулуктун жер бетинде пайда болушуна Жердин формасынан тышкары бир катар планеталык-астрономиялык факторлор да таасир тийгизишет. Алар Жер менен Күндүн ортосундагы аралык, Жердин өлчөмү жана массасы. Бул эки фактор жер бетинде зоналдуулуктун пайда болуу мүмкүнчүлүгүнө таасир тийгизишет.

Жер бетинде 13 географиялык алкак бар

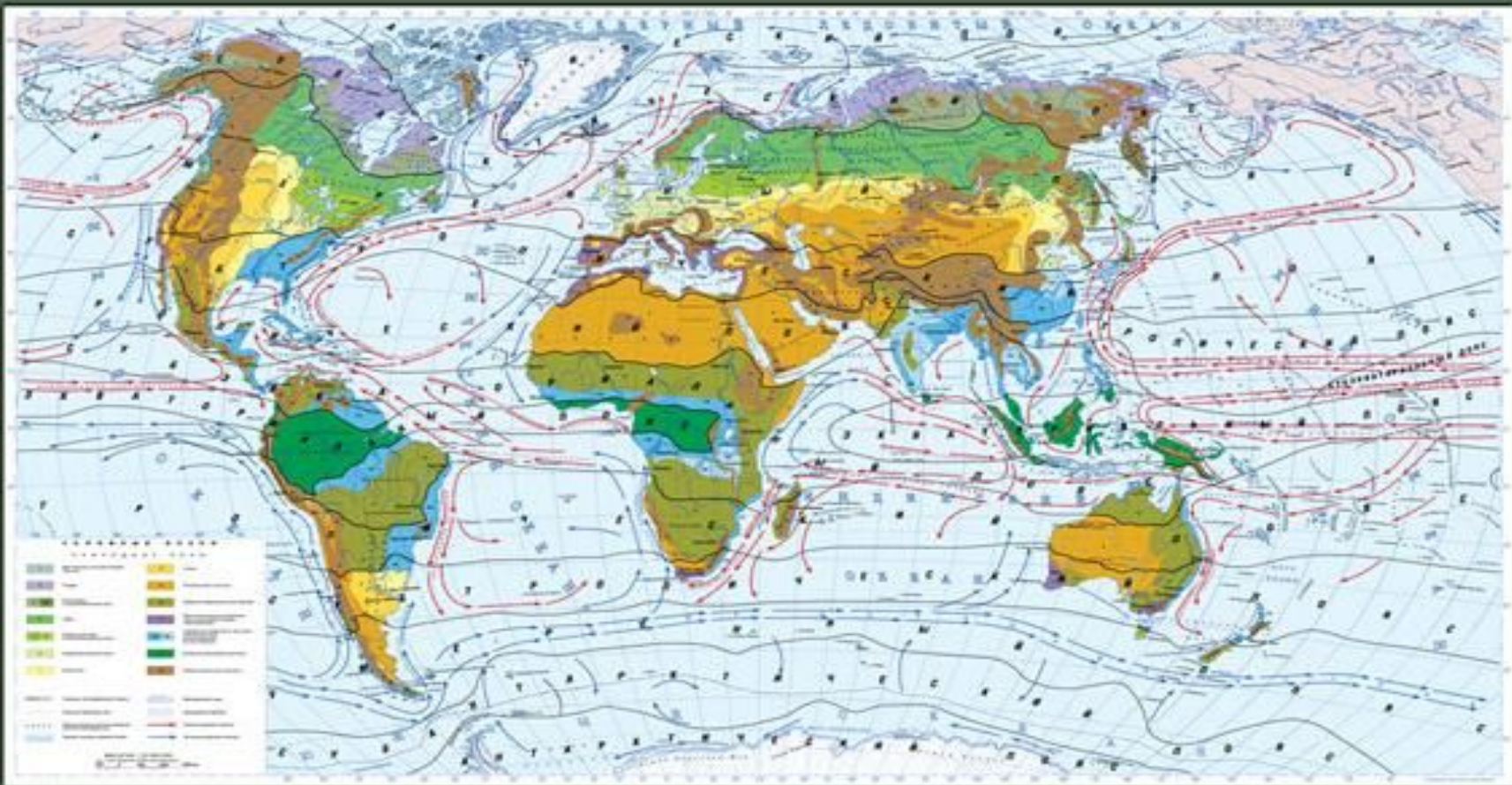


1. Арктикалык;
2. Субарктикалык;
3. Тундук мелуун;
4. Тундук субтропикалык;
5. Тундук тропикалык;
6. Суб экватордук
7. Экватордук;
8. Суб экватордук
9. Туштук тропиктик;
10. Туштук субтропиктик;
11. Туштук мелуун;
12. Тушту субантарктикалык;
13. Антарктикалык

ПРИРОДНЫЕ ЗОНЫ МИРА

Масштаб 1:23 000 000

Для средних общеобразовательных учреждений



© 2007 Издательство картографической организации "Артграф", Москва, 2007



Солдон онго:

арктикалык чол (Гренландия), тундра (Якутия), токойлуутундра (Хибины)

Алар татаал климаты, калын муздар жана тирүү организмдердин окшоштугу менен айырмаланышат. арктикада ак аю, антарктидада пингвиндер



Тундра (фин. tunturi
«токойсуз донсо»);
Флорасы мох жана
бадалдар, фаунасы
бугу, песец ж.б.



Мелүүн алкак



Солдон онго:

тайга, жазыжалбырактүү токой, талаа, чол
пустыня (Гоби)

Флора: карагай, кедр, дуб, бук, береза

Фаунасы: карышкыр, тулку, аю, сулосун, бугу,
кабан

Чөл, жана жарым чөл

Фауна жана флора
ысыкка чыдамдуулар



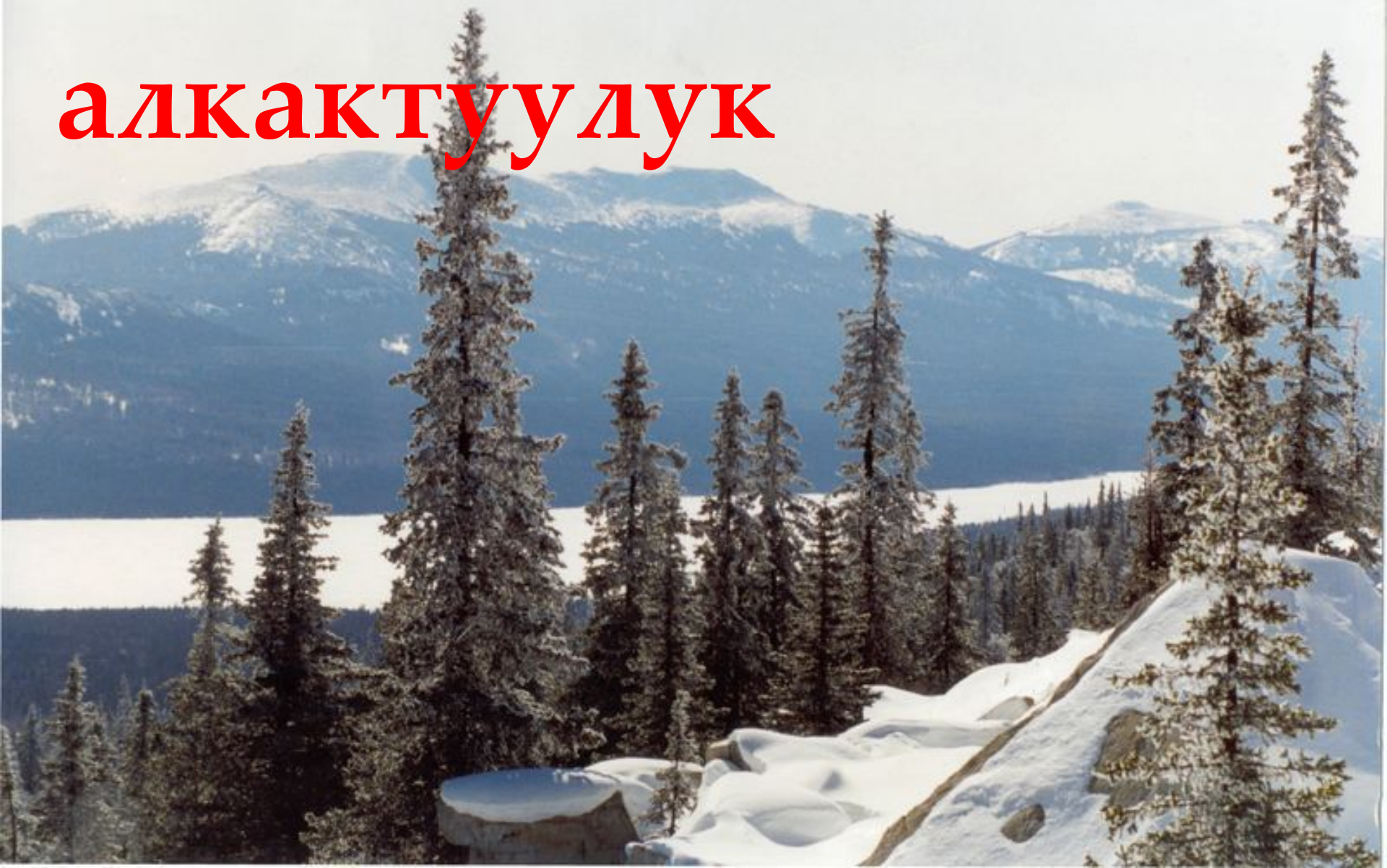


Субэкватордук
токойлор

дайым

жашыл

Бийиктик алкактуулук



Бийиктик

Зоналуулуктун жер бетинин

бирдей кездиктеги ар башка

аймактарында бирдей
болбогондугу, бир эле

зонанын ичиндеги

ландшафттардагы

айырмачылыктар, зоналуулук

ландшафттарды

калыптандыруудагы жалгыз

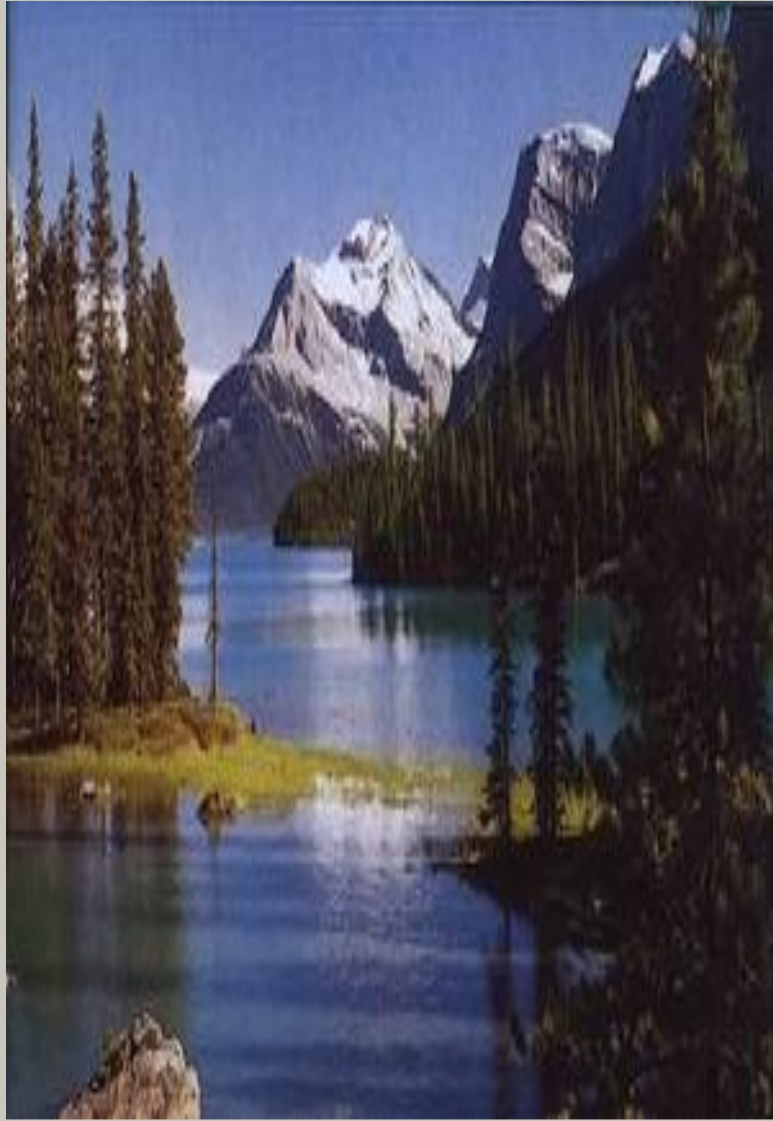
эле закон ченемдүүлүк эмес

экендигине жана башка

законор бардыгына күбө

болот.

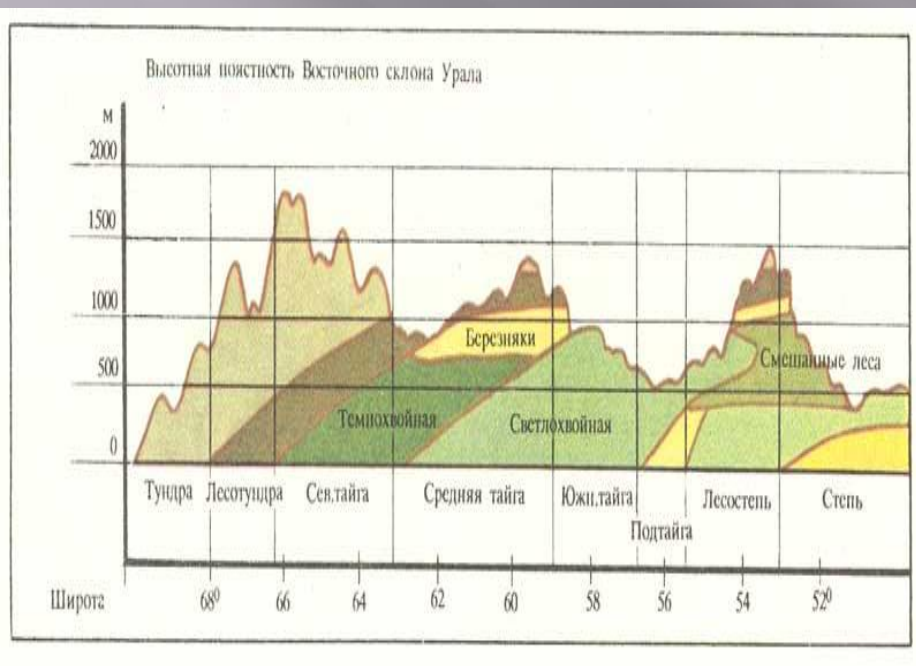




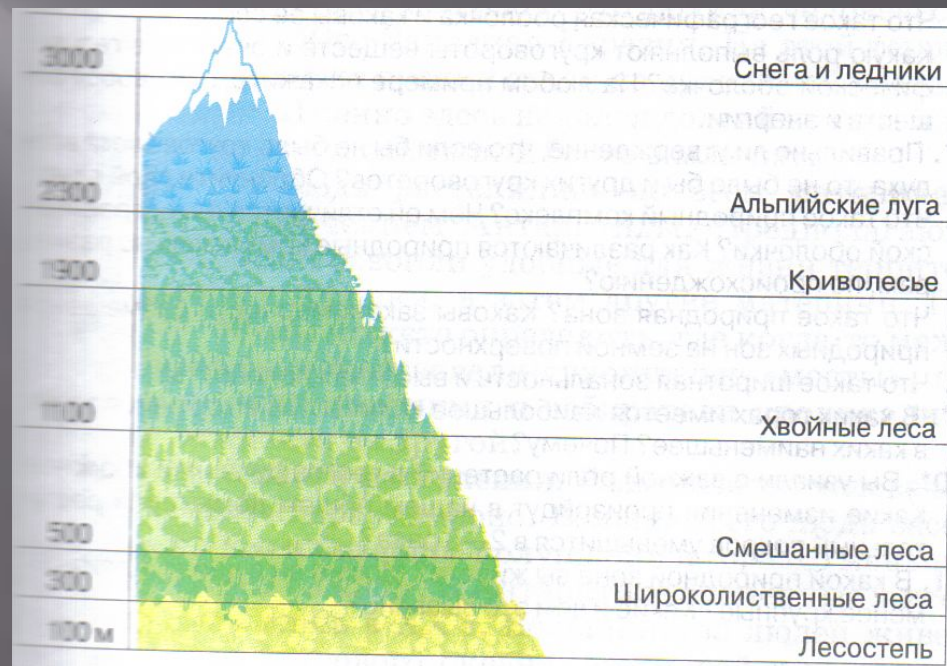
В.В.Докучаев кеңдик
зоналуулук законун
иштеп чыгуу менен
бирге тоо
капталдарында
жаратылыш
компоненттеринин
жана алардын
айкалыштарынын
бийиктик боюнча
өзгөрүүсүн аныктап,
аны кеңдик
зоналуулугунан

Бийиктик алкактуулук – бул тоолордо жаратылыш шарттарынын, жаратылыш алкактарынын, ландшафттардын мыйзам ченемдуу алмашуусу

Уралдын бийиктик алкактуулугу



Кавказдын бийиктик алкактуулугу



Кавказ тоолорунун бийиктик алкактуулугу

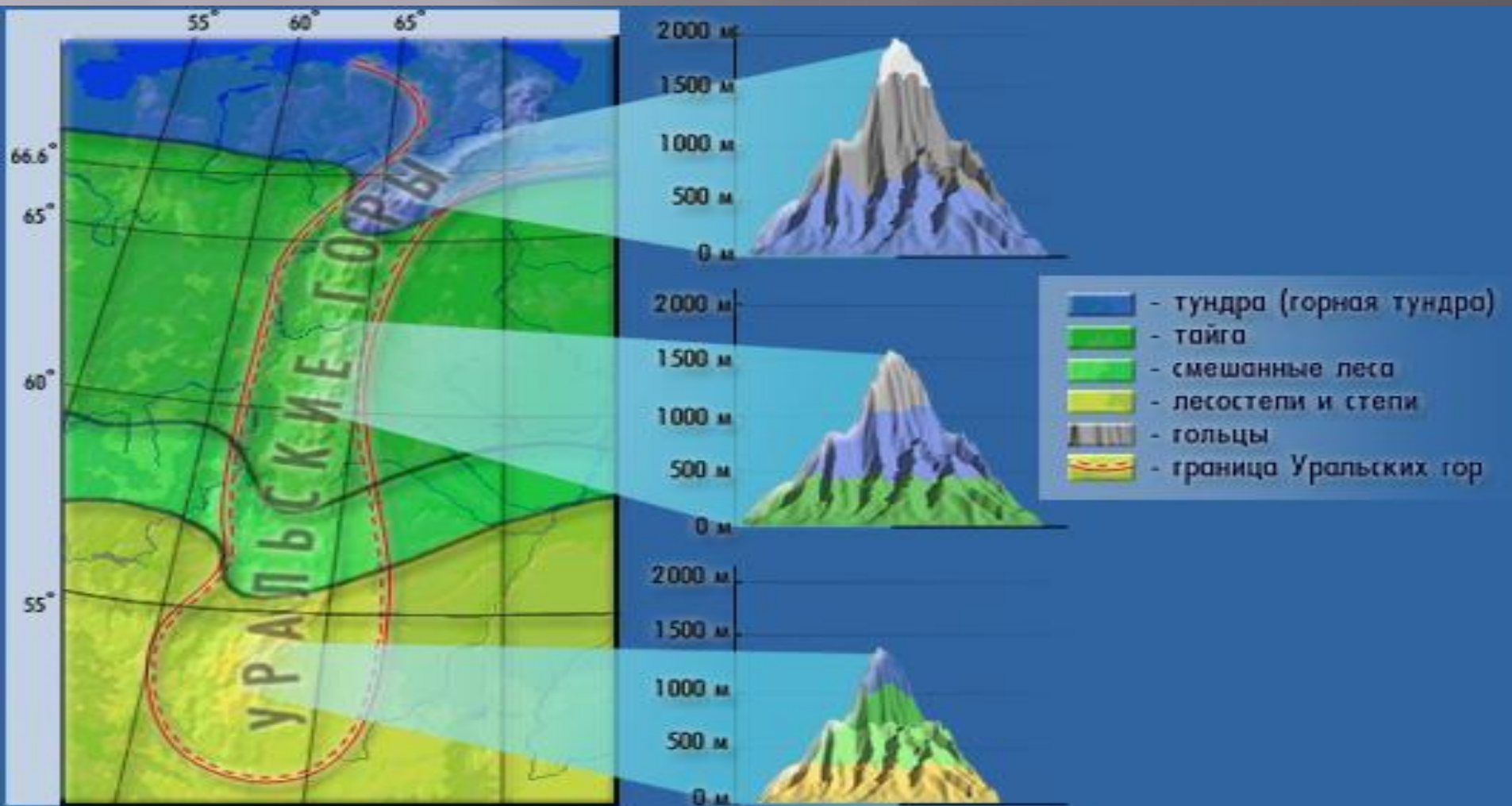
Тун-чыгышын жана туш-батышын салыштыруу



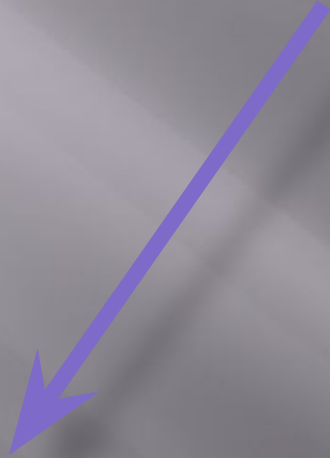
- ☎ - ель, пихта
- ☎ - сосна
- ☎ - дуб
- ☎ - бук
- ☎ - каштан

- ☐ - сухие степи и полупустыни
- ☐ - лесостепи
- ☐ - горно-лесной пояс
- ☐ - субальпийские луга
- ☐ - альпийские луга
- ☐ - снега и ледники

Уралдын бийиктик алкагынын алмашуусу



Ландшафт



Табиғый

Антропогенди

К

Табиғый ландшафт

Тайга



Тайга жаныбарлары

кедровка, бурундук, летяга, соболь, олень, лось, медведь, волки, лисы, зайцы, рыси, глухари, бурундуки, полёвки.



Аралаш токой



Аралаш токой жаныбарлары



Бугу, кийик, барсук, кирпичана жарганат

Жазы жалбырактуу токой



дуб, липа, клён, ясень, вяз.

Өсүмдүктөрү



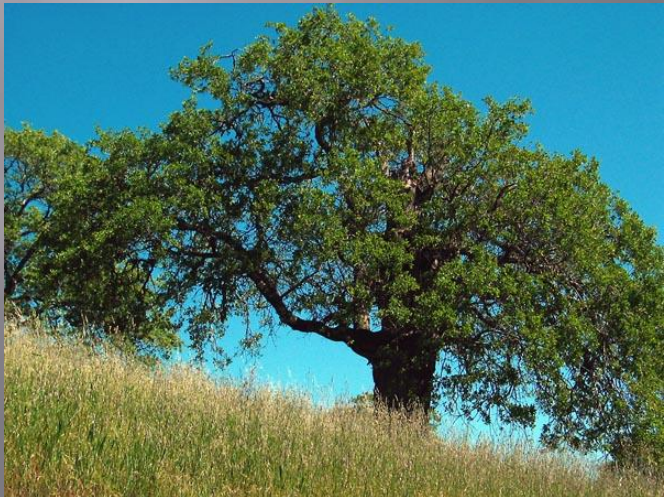
козукарын



черника



Рододендрон
Шлиппенбаха



дуб

Жазы жалбырактуу токойдун жаныбарлары



зубр



бобры



белка



ошейник үкүсү

Талаа



Дүйнөлүк океандын ландшафтары



“Антропогендик” ландшафт

Илимий-техникалык революциянын жетишкендиктери, адамзаттын өндүрүштүк жана технологиялык кубаттуулугунун өсүшү жаратылыштын объективдүү закондоруна көңүл коштук мамиленин ал түгүл “жаратылышты багындыруучулук” көз караштын калыптануусуна алып келди.

Аны антропоцентристик концепция деп аташат.



**Антропогендик ландшафт деп
адамдардын иш аракеттеринен
жаратылыштагы ар түрдүү өзгөрүүлөр
аталат.
Аларды негизги эки түргө бөлүүгө
болот:**



1. Жер аянттарын иштетүүнүн түрлөрү (айдоо аянттары, плантациялар-күрүчпү, лаванда же розабы ж.б. жайыттар, жемиш бактар ж.у.с.),



2. Ландшафттардагы инженердик курулуштар жана алардын комплекстери (бир же көп этаждуу үйлөр, алардын кварталдары, шаарлар же кыштактар, жолдор, өнөр жайлык курулуштар ж.б.).





Автомобиль жолу.

Жазалма арал No Man's Land Fort



Антропогендик ландшафтардын классификациясы

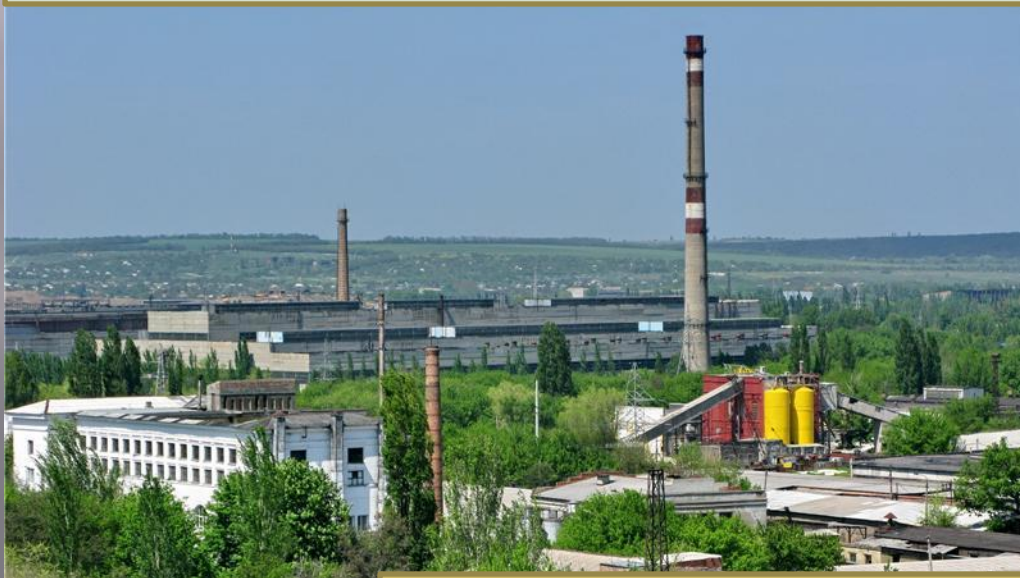
Адамдын мш-аракетине байланыштуу (Мильков, 1973г.)



Айыл-чарба

Аларга айдоо жерлер, бакчалар, плантациялар, жайыттар кирет. Айыл-чарба ландшафтарынын 3 туру бар: талаа, бакча, шалбаалуу жайыт

Өнөр-жай ландшафтынын 2 түрү бар:
1. ресурс алуучу өндүрүш
ландшафтары
2. кайра иштетүү ландшафтары



Өнөр-жай ландшафтары

Жол ландшафттары



ТОКОЙ ЛАНДШАФТТАРЫ

✓ *Табиғыйга жакандатылган ландшафтар;*

✓ *Маданий токойлор;*



Суу антропогендик ландшафттары



СЕЛИТТИК ЛАНДШАФТАРЫ



Селиттик ландшафтар - калктуу
аймактардын антропогендик
ландшафтары: шаарлар жана айылдар

Шаар ландшафттары



көрсөткүчтүн негизинде

1) Жашылдандыруу деңгээлге

2) Курулуштардын кабаттуулугуна

3) Курулуштардын деңгээлине

Шаардык ландшафтын төмөндөгүдөй түрлөрүн
бөлүшөт:

1. Бакча-парктык – жашылдандыруунун
максималдуу
мүнөзү

2. Аз кабаттуу үйлөр – 1-2 этаждуу курулуштар
жана
огород, бакча түрүндөгү ландшафт

3. Көп кабаттуу үйлөр - жашылдандыруунун
жокко
эссе, жолдор асфальт

4. Заводтук – технологиялык ландшафт, жана бош

РЕКРЕАЦИЯЛЫК ЛАНДШАФТАРЫ

- жаратылыш-чарба комплекстери (жашыл алкактар, массалык эс алуу райондору, туризм), массалык эс алууну уюштуруу адамдын чарбалык иш аракети менен дал келет;
- коруктар жана улуттук парктар;
- жаратылыш резерваттары (толугу менен коруктар), массалык эс алууга жана туризме тыйуу салынган;



Беллигеративтик ландшафтары



Беллигеративтик ландшафтары – бул согуш болгон жерлерде пайда болгон ландшафт. Жарылуулардын чункурлары, окоптор ж.б. издер.

Адамдын иш аракети боюнча:



Мадании ландшафт



Акультурный ландшафт

С.В.Калесник., А.Г. Исаченко Табигый ландшафтардын өзгөрүү деңгээли боюнча

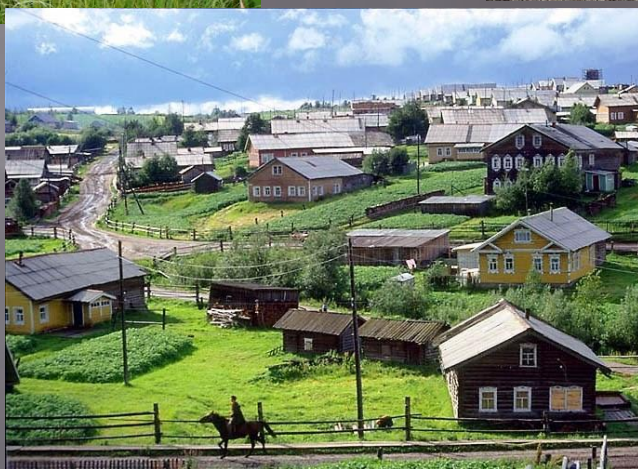
Өзгөрбөгөндөр – топурак өсүмдүктөр сакталган



Аз өзгөргөндөр – табигый ландшафтын өзгөрүүсү 20 % ашпаса (айдоо)



Орто өзгөргөндөр – табигый ландшафтын өзгөрүүсү 20-80 % түзсө



Көп өзгөргөндөр – табигый ландшафтын өзгөрүүсү 80-100 % болсо

- 1 Өзгөрбөгөн (же алгачкы) ландшафттар түздөн-түз чарбачылыктын таасиринде боло электер, бирок кыйыр түрдө булганган абанын таасири барлар. Алар адам бара элек айрым жерлеринде, мөңгүлүү бийик тоо кырларында кездешет. Ландшафттардын структурасы эле эмес сырткы көрүнүштөрү да алгачкы эле бойдон азырынча сакталууда.
- 2 Аз өзгөртүлгөн ландшафттарга эктенсивдик чарбачылык таасир азыраак деңгээлде (аңчылык, балык уулоо, туристик эс алуу, азыраак мал жайуу) болуп, алар айрым экинчилик компоненттерди (биотанын элементтерин) бир аз гана өзгөрткөн жана кайра калыбына келе тургандар кирет.
- 3 Орто өзгөртүлгөн (кыйла бузулган) ландшафттарга интенсивдүү чарбалык пайдаланууга дуушар болуп, структураларында бузулуулар, адам күтпөгөн өзгөрүүлөр пайда болгондор кирет. Алар антропогендик модификациялары бар көпчүлүк ландшафттар болуп, чарбачылык негативдүү таасирлер токтотулбаса, же кыйла азайтылбаса, алардын структурасында өзгөрүүлөр калыбына келбес мүнөзгө өтүп, келечекте жараксыз жерлерге айланат (андай жерлер азыр деле кыйла аянттарды ээлейт).
- 4 Маданий ландшафттарга (Катуу өзгөргөндөр) структурасы рационалдуу түрдө өзгөртүлүп, адамдын жашоосу жана пайдаланышы үчүн жакшыртылгандар кирет. Чектелүү өлчөмдө саздарды кургатуу, талаа зонасында токой тилкелерин отургузуу. Бирок мындай маданий ландшафттар азырынча өтө аз аянтта, бирок келечек ошолорго таандык.

Ландшафттын эстетикасы жана ДИЗАЙНЫ





Find more Free Wallpapers on [PicsDesktop.net](https://www.PicsDesktop.net)



Avito



Фонтандар















Ландшафттык

Туризмдин бир түрү.

туризм

Профессионалдык жана коммерциялык кызыгууларды эс алуу жана экскурсия менен айкалыштырып, иш максаттары менен саякатоо. Туризмдин иш аракети бир мамлекеттин бакчаларында, парктарында жана питомниктеринде жана ландшафттык дизайн, өсүмдүктөр менен байланыштуу акционердо туризмди уюштуруу.

Негизиги чөйрө:

Ландшафттык дизайнерлер;

Бакча сүйүүчүлөр;

Питомник уюштуруучулар;

Профессионалдар жана жаратылышты сүйүүчүлөр























